

Karen Dissing Overgaard: *Det var ikke en nat som de andre*. Tåning kirke 1917

Over det lokale natlige landskab (med Ejer Bavnehøj) tegner julens gave sig som et fuldbåret barn på stjernehimlen, hvilende i supermånen, der er cirkelrund og glødende som en byzantinsk glorie: en sprække til det gådefulde bag vores velkendte verden.

Mennesket som indfældet i natur og fællesskab

Om etik

Resonans

Hartmut Rosa: *Resonans. En sociologi om forholdet til verden*

Udgangspunktet er det moderne menneskes forhold til sin verden:

- 1) Udviklingen, moderniteten og fremskridt er som et tog, der buldrer afsted. Som individ gælder det om at springe på, hvis man ikke vil blive stående tilbage på perronen.
- 2) Hartmut Rosas begreb om fremmedgørelse er knyttet til det moderne samfunds konstante acceleration, der fører til en følelse af afstand til sig selv, andre og verden.

Resonans er når noget taler til os og rører os eksistentielt.

- Resonans kan ikke kontrolleres. Det kan ikke fremtvinges.
- Men man kan opsøge resonans. Man kan stoppe op og tale med andre. Man kan give sig tid til at blive god til noget. Man kan give noget af sig selv, uden at være sikker på at få noget tilbage.
- Man kan prøve at undgå det der stopper resonansen.

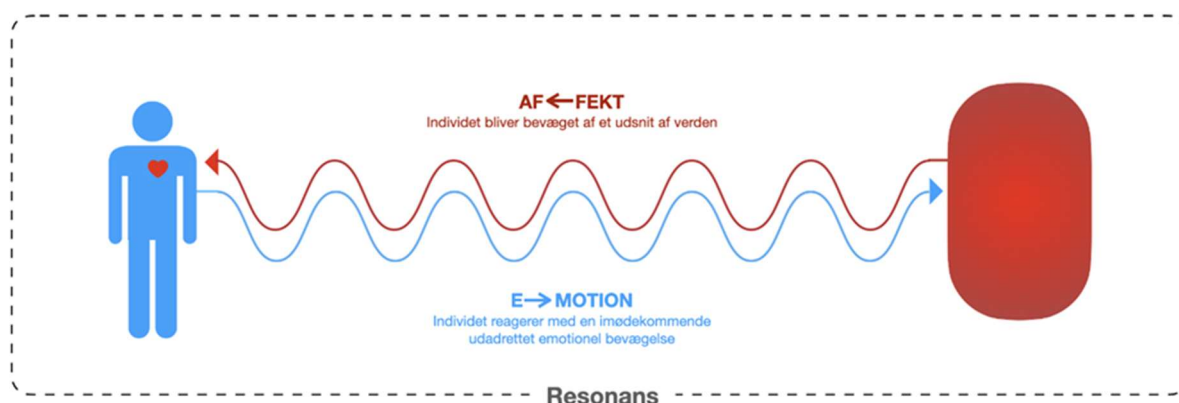
Resonans kan findes på mange planer. *Rosa* deler det op i fire områder:

Eksistentiel resonans: Når Gud, naturen eller historien taler til dig

Social resonans: Når man er i sync med familien, vennerne, kollegaerne eller andre levende mennesker

Personlig resonans: Når du svinger med din egen krop. Når du har det godt fysisk og psykisk og når du har det godt med din egen biografi (hvis der er overensstemmelse med det du gør, og den føler du skal være).

Materiel resonans: Relation til fysiske enheder. Resonans kan også opstå mellem et individ og døde ting. En vase du har arvet, kan betyde meget for dig. Din vielsesring. Dit skrivebord eller en pottaplante kan give dig samme følelse som naturen, vennen eller Gud.

Hvis det at verden bliver stum er problemet, så må løsningen være at skabe resonans. Resonans er svingninger, og i Rosas terminologi er det svingninger imellem individet og verden. Det er når verden påvirker os og vi lader os bevæge. Han kalder det for en vekselvirkning mellem affekt og emotion (eller af←-fekt og e->motion som han skriver det).

Med hjertens glæde jeg dig ser
og kan ej mæt mig skue,
ej andet vil og kan jeg mer
end dig, mit liv, beskue;
o, var mit sind det store hav,
min sjæl en afgrunds dybe grav
til dig at kunne rumme! *Paul Gerhardt (1653): "Jeg kommer til din krybbe her" v 4*

Hartmuth Rosa:

- Religiositetens kerne er *lydhørhed*, menneskets eksistentielle trang til svar på den ene side og løftet om opfyldelse på den anden side.
- Syndig er den indkrogede sjæl (iflg. Luther) – *uvilje til resonans*.

Bibelsk etik

Den gammeltestamentlige etik

Er der i GT en sammenhængende opfattelse af, hvilke konsekvenser gudstroen har for synet på, hvad der er ret og forkert menneskelige handlen og livsførelse?

Den nytestamentlige etik

Er der i NT en sammenhængende opfattelse af, hvilke konsekvenser den kristne tro har for synet på ret og forkert menneskelig handlen og livsførelse?

1. Etik i GT

GT indeholder forskrifter, love der dækker de fleste af livets forhold – o. 613 konkrete forskrifter.

En fremtrædende plads har "de ti bud":

Jeg er Herren din Gud, som førte dig ud af Egypten, af trællehuset.
Du må ikke have andre guder end mig.

Du må ikke bruge Herren din Guds navn til løgn
 Husk sabbatsdagen og hold den hellig
 Ær din far og din mor
 Du må ikke begå drab
 Du må ikke bryde et ægteskab.
 Du må ikke stjæle.
 Du må ikke vidne falsk mod din næste.
 Du må ikke begære din næstes hus.
 Du må ikke begære din næstes hustru, hans træl eller trælkvinde, hans okse eller æsel eller noget som helst af din næstes ejendom.

Loven har sin begrundelse i Guds pagtsslutning med Israel.

Kærlighedsmotivet

”Du må ikke hævne dig på dine landsmænd eller bære nag til dem; du skal elske din næste som dig selv. Jeg er Herren! (3 Mos 19,18).

Næsten forstås her som en landsmand. Men hvordan *næsten* skal forstås som ”sig selv” fremgår af 3 Mos 10,33f:

”Når en fremmed bor som gæst i jeres land, må I ikke udnytte ham. Den fremmede, der bor som gæst hos jer, skal være som en af landets egne, og du skal elske ham som dig selv. I var jo selv fremmede i Egypten. Jeg er Herren jeres Gud!”

Retfærdighedsmotivet

Profeterne fremhæver retfærdighedsmotivet i deres etiske belæring. Den etiske belæring har karakter af en *social kritik*:

For Hæskarers Herres vingård er Israels hus,
 og Judas mænd er hans yndlingsplante.

Han ventede ret,

men der kom retsløshed.

Han ventede retfærdighed,

men der kom nødskrig. (Es 5; jvnf. Amos 5,10ff.)

Den gt-lige skabelsesopfattelse er grundlaget for etikken:

- 1) Mennesket som skabt i Guds billede er Guds etiske ansvarlige partner.
- 2) Skabelsen som det fundamentale gode, er det gode liv for hele menneskeheden – det liv som Gud har forjættet sit udvalgte folk.

2. Etik i NT

a. Evangelierne

Det vigtigste tekstgrundlag er Bjergprædikenen, Matt 5-7.

I Matt 4,17 har vi en overskrift over hele Jesu virksomhed:

”Fra da af begyndte Jesus at prædike: »Omvend jer, for Himmeriget er kommet nær!”

De etiske krav, som Jesus formulerer, er en konsekvens af Gudsrigets komme (*eskatologisk etik*).

Guds virke i Jesu forkyndelse er skildret i evangelierne som en *frelsende handling*.

- Bjergprædikenen indledes med *saligprisningerne* (v1-12)
- Saligprisningerne er betingelsesløse frelsesudsagn.
- De mennesker, der er ”salige” (dvs. ovenud lykkelige) er altså dem, der er modtagelige for Guds handlen: De ”fattige i ånden”, de sørgende, de der hungrer og tørster efter retfærdighed. Dvs dem der er kommet til kort religiøst, samfundsmæssigt-socialt – dem der ikke har noget, men alene er henvist til Gud.

- Det etiske aspekt ved Jesu forkyndelse er fordringen om en holdning/sindelagsændring og en tilsvarende handlemåde.
- Det Gudsherredømme, der er nærværende og dog udestående, motiverer og provokerer mennesker til en handle, der svarer til dette Gudsherredømme.

Jesu stilling til den gt-lige lov (tóraen) – antiteserne ("I har hørt, der er sagt.. men jeg siger jer..")

- Jesus taler ikke som en rabbiner – men på egne vegne/Guds vegne: "Han lærte dem som en, der har *myndighed* (Matt 7,29).
- Jesus radikaliserer loven.
- Næstekærlighedsbudet – *det dobbelte kærlighedsbud* (Matt 22,34-40)
- Den gt-lige lov som koncentreret i de ti bud, sammenfattes i en eneste fordring, fordringen om næstekærlighed.
- Døbeltheden i Jesu stilling til loven – kontrast og "fuldendelse" består i, at loven *egentlig* udtrykker næstekærlighed.
- Jesus må modsætte sig den jødiske opfattelse, at forholdet til medmennesket er reguleret af en mangfoldighed af forskrifter.

Hvad er næstekærlighed? *Den barmhjertige samaritan* (Luk 10,25-37). En eksempelfortælling. Samaritanen omtales som den, "der gjorde barmhjertighed" – kan også oversættes til: "den der viste medlidenhed".

Lignelsen gør flg. klart:

- 1) Næstekærlighed er både en *handlemåde* og et *sindelag*.
- 2) Ens næste er enhver – uden grænser - der tilfældigvis har brug for ens hjælp.
- 3) Fra ens egen forventning om omsorg, ved jeg, hvad omsorg for den anden består i - jvnf. *Den gyldne regel* Matt 7,12).

Jesu opgør med GTs og jødedommens normer er et opgør med den stabile livsform, som disse normer afspejler.

Jesus var en rabiat vandrerpredikant, som ikke bekræftede den sociale orden, men tværtimod rev mennesker ud af den.

Den lovkyndige – og dermed Lukas' menighed opfordres med lignelsen til at identificere sig med samaritanen og dermed sprænge den etniske partikularisme.

b) *Etik hos Paulus*

- Paulus' etik er begrundet i troen på det historiske menneske Jesus af Nazareth er Kristus, Guds søn.
- Denne tro er afgørende for bestemmelsen af, hvad der er den rette menneskelige handlemåde.
- Jesu død og opstandelse er en *Guds frelseshandling*, hvormed mennesket befries fra bundetheden til synden.
- Mennesket *retfærdiggøres* ved i tro at tage imod Guds *frelseshandling* i Kristus.
- Modsætningen til retfærdiggørelse ved tro er retfærdiggørelse ved *lovgerninger*. Loven forstår Paulus som den gt-lige lov.
- At retfærdiggøre sig ved lov er at efterleve lovens "du skal" – men det kan mennesket ikke.
- Lovens "du skal" bringer dermed menneskets syndighed frem i lyset og binder mennesket til synden.

- Jesu død på korset er en straf for lovovertrædelse. Men Jesus er skyldfri. Dermed er hans død en stedfortrædende straf og loven er dermed sat ud af kraft.
- Tro er at tilegne sig Kristi stedfortrædende død – at ”afdø fra loven med Kristus”.

Det nye liv.

1. Paulus' menneskesyn er kendetegnet ved en spænding eller spaltning mellem det gamle menneske (livet under loven) – og den *nye tilværelse* i tro: ”det gode, jeg vil, gør jeg ikke – det onde, jeg vil, gør jeg” (Rom 7). *Kød og ånd* er udtryk for denne spænding i mennesket.
2. Tro på Kristus er livsforvandlende – det er liv i *ånd*. Med troen modtager man ånden – konkret i dåben (Rom 6). Ånden bestemmer den troendes liv og handlinger.
3. Livet i ånden er *virksomt i kærligheden* – kærligheden til næsten (Gal 5,6 og 13-15).
4. Gud har skabt alle mennesker med indsigt i lovens krav – *den naturlige lov*.

Menighedsetik

1. Menighederne, som Paulus taler til, er i en mellemposition. De forventer på den ene side alle de sociale ordninger vil ophøre ved Kristi genkomst. På den anden side udgør de nu selv et fællesskab og lever i en velordnet stat.
2. I forhold til det omgivende samfund skal menigheden på visse punkter afvige i livsførelse – ”utugt”, ”urenhed” (Kol 3,5). Den kristne skal ikke bruge det offentlige retsvæsen.
3. Samtidig skal de kristne være lydige mod statsmagten (Rom 13,1-7).
4. I forholdet mellem kvinde og mand gælder rangfølgen: Kristus-mand-kvinde. Alligevel gør han indenfor menigheden op med de traditionelle skel i Gal 3,28: ”Her kommer det ikke an på at være jøde eller græker, på at være træl eller fri, på at være mand og kvinde, for I er alle én i Kristus Jesus”.

Jesus og Paulus:

Loven opfyldes gennem kærlighed til næsten.

Forudsætningen er forskellig:

- Jesus: Gudsriget er nær, derfor kan du!
- Paulus: Kristus er død for vore synders skyld; tro på det, så kan du øve næstekærlighed!

K. E. Løgstrups etik

1. Udgangspunkt: Den gensidige afhængighed (interdependens)

Alle menneskelige relationer indebærer, at vi har *magt* over hinanden.

1. Vi kan ikke omgå hinanden uden at udlevere os til hinanden. Selvudlevering er den andens magt.
2. Vi er også i stand til at samarbejde: ”Omkring enhver beskæftigelse og ethvert samliv udkrystalliserer sig et sæt af moralske regler”. (Norm og spontanitet, 1972)

Normer og moral - relative og foranderlige

Den etiske fordring - det grundlæggende etiske fænomen

- Her er udgangspunktet også den personlige magt – den andens udleverethed: Omsorg eller ødelæggelse.
- Løgstrups påstand: I selve alternativet ligger fordringen, kravet om at tage vare på den andens liv.

- Kravet er ensidigt, det forlanger uselvskhed.
- Den etiske fordring er ”tavs”, dvs. ikke en opskrift på, hvordan jeg skal handle.
- Den etiske fordring gør mig ansvarlig
- Den etiske fordring er uopfyldelig: den gør den ansvarlige til et selv, der selv må finde ud af, hvor grænsen går for omsorgen: ”Ansaret for den anden kan aldrig bestå i at overtage hans eget ansvar”. (Den etiske fordring 1962).
-

De suveræne livsytringer.

Bag den etiske fordring ligger fænomenet *de suveræne livsytringer*.

Talens åbenhed, medlidenhed, barmhjertighed, tillid, kærlighed, oprigtighed, troskab, håb

Livsytringer har flere af flg. afgørende træk: *spontan, suveræn* (kommer bag på mig), *definitiv* (enten-eller).

- Livsytringerne er handlinger, hvormed vi tager vare på det andet meneske
- Livsytringerne opfylder fordringen om næstekærlighed – men vel at mærke *før* vi er fordringen bevidst.
- Fordringen er altså sekundær, kommer først til orde, når mødet med den anden ikke fremkalder den suveræne livsytring (hvad det sjældent gør).
- Fordringen som en erstatning er udtrykt i *den gyldne regel*:

”Det er en regel for brugen af vores fantasi. Den forlanger, at vi skal fantasere os til, hvordan vi ville ønske der blev handlet mod os, hvis vi var i den andens sted – for så aktuelt at handle imod den anden på den måde”
(Norm og spontanitet, 1972)

2. Løgstrups etik i teologisk belysning

Den etiske fordring er givet med skabelsen.

Den etiske fordring udspringer af den gensidige afhængighed – og den er medskabt.

I troens tolkning møder mennesket Guds egen fordring i Jesu ord.

Løgstrup: *Der findes ingen kristelig etik.*

- Den enkeltes forhold til fordringen er usynlig – dvs. det kan ikke ses på handlingen, om den udspringer af egoisme eller uselvskhed.
- Fordringen giver ingen konkrete anvisninger.
- Jesu egen forkyndelse kan heller ikke bruges som konkrete anvisninger på, hvad fordringen indeholder.
- Der er forskel på fordragens absolutte krav om næstekærlighed og de handlinger, der finder sted indenfor de rammer, som mennesker lever i.
- Den kristen må altså tage stilling til offentligt diskuterede etiske spørgsmål ”på ganske samme vilkår som enhver anden”
- De suveræne livsytringer er betingelsen for, at livet i fællesskaber og i samfund kan fungere. De holder ”det hele oppe”. De er medskabte.

...gudstroen restituerer den enkeltes liv, så hans livsytringer bliver til gavn og glæde for det andet menneske. Gudstroen består.. i, at den enkelte fuldbyrder sit liv med det andet menneske i de livsytringer, som Gud har givet det til at fuldbyrde sig i og som er til bedste for det andet menneske (Opgør med Kierkegaard, 1968)

De gode gerninger er at gøre det, man er skabt til at gøre.